

1. De Gentse en Antwerpse jeugd onderzocht

Lilith Roggemans, Diederik Cops en Sammy Kolijn

In dit inleidende hoofdstuk wordt allereerst een socio-demografische schets van Antwerpen en Gent gegeven. Daarbij wordt aandacht besteed aan drie thema's: demografie, armoede en onderwijs. In een tweede luik van dit hoofdstuk wordt ingegaan op het onderzoeksdesign en de steekproef. Tot slot wordt in dit hoofdstuk plaats gemaakt voor een eerste sociaal-demografische verkenning van de onderzochte groep jongeren. Daarbij wordt een beschrijving gegeven van hun samenstelling naar afkomst, taal, religie en sociaaleconomische gezinssituatie.

2. Het schoolwelbevinden in Antwerpen en Gent

Nicole Vettenburg, Dries Cardoen, Tineke Van de Walle en Ruben Brondeel

In hoofdstuk 2 "Het schoolwelbevinden in Antwerpen en Gent" wordt naar het welbevinden op school gekeken. Dit aandachtspunt wordt ingegeven door de vaststelling dat leerlingen die zich goed voelen op school betere schoolprestaties behalen, minder probleemgedrag stellen, minder psychosomatische klachten hebben. Twee verschillende dimensies van schoolwelbevinden worden onderscheiden, de schoolbeleving en de relatie met de leerkrachten.

Bij de 80% van de Antwerpse en Gentse jongeren is tevreden over de opleiding die zij krijgen, hoewel meer dan een kwart de lessen saai vindt, wat dan weer niet verhindert dat drie kwart zich best gelukkig voelt op school en dat bij de zeven op de tien niet zou willen veranderen van school. Verder blijkt bij de 60% van de Antwerpse en Gentse leerlingen tevreden over de contacten met de leerkrachten. Zij voelen zich "au sérieux" genomen door hun leerkrachten en zijn van oordeel dat de meeste leerkrachten bereid zijn met hen te praten als iets hen niet bevalt. Zij hebben ook het gevoel dat ze openlijk hun mening kunnen geven.

Het schoolwelbevinden wordt vooral verklaard door persoonsgerelateerde factoren, nl. probleemgedrag op school, toekomstperspectief en zelfbeeld. Beleidsmatig impliceert dit dat op meerdere beleidsdomeinen moet worden geïnvesteerd. Probleemgedrag op school, toekomstperspectief en zelfbeeld worden beïnvloed door meerdere factoren (waaronder arbeidsmarkt, gezin, school, cultuur, welzijn).

Er zijn daarnaast aanwijzingen dat het schoolwelbevinden afneemt bij toename van de achterstelling en de verstedelijking. Voor het schoolwelbevinden zien wij dat ook het wooncomfort en de materiële welstand van de gezinnen meespeelt en m.a.w. een bredere armoedebestrijding nodig is.

Het gegeven dat er geen variatie op schoolniveau gevonden werd, roept de vraag op of de school wel een impact heeft op het welbevinden van scholieren. Dit noopt tot verder onderzoek waarin er ook aandacht is voor de diverse ervaringen van leerlingen binnen eenzelfde school.

3. Aan motivatie geen gebrek. De academische motivatie en waardering voor de school bij autochtonen en allochtonen

Filip Van Droogenbroeck

In hoofdstuk 3 “Aan motivatie geen gebrek” werden de determinanten van academische motivatie en schoolwaardering in kaart gebracht. Hierbij werd onderzocht in welke mate autochtonen en allochtonen verschillen in academische motivatie en schoolwaardering. De allochtone moslims rapporteren een hogere waardering voor de school dan de niet-moslim jongeren, en zij zijn even academisch gemotiveerd als hun autochtone medeleerlingen. Voor beide groepen is er een consistente invloed van relaties met de leerkrachten en de opvolging door de ouders. Leerlingen die een positieve relatie rapporteren met de leerkrachten zijn meer gemotiveerd en hebben een hogere waardering voor de school. Ook vertonen leerlingen die meer opgevolgd worden door de ouders een hogere academische motivatie en waardering voor de school. Opmerkelijk hierbij is dat dit effect bij allochtone moslims vooral werd bepaald door de opvolging door de vader terwijl bij de autochtonen de opvolging door de moeder de sterkste invloed had.

Voor de overheid is dit een nieuwe bevestiging om voldoende aandacht te hebben voor het bewerkstelligen van een goede relatie tussen leerkrachten en leerlingen omdat dit de academische motivatie en de waardering voor de school het sterkst bepaald. Leerkrachten zorgen voor positieve relaties indien ze leerlingen serieus nemen, openstaan voor verschillende meningen en leerlingen het gevoel geven dat ze met hun kunnen praten als iets ze niet bevalt. Ook al hebben we dit niet rechtstreeks kunnen onderzoeken ligt het slechter presteren van allochtonen op school waarschijnlijk niet aan een gebrekkige motivatie of een lagere waardering voor de school. Onze bevindingen suggereren dat er niet optimaal gebruik wordt gemaakt van de sterke academische motivatie bij allochtone moslims en ze te snel naar het bso onderwijs worden doorverwezen.

4. Het academische en arbeidsmarktgerichte toekomstperspectief van Antwerpse en Gentse jongeren. Een kwestie van opvoedingsvaardigheden?

Dries Cardoen, Freya Geinger, Lieve Bradt en Tineke Van de Walle

In dit hoofdstuk bestudeerden we het academische en arbeidsmarktgerichte toekomstperspectief van jongeren die schoollopen in het secundair onderwijs in Antwerpen en Gent. Nadat we op basis van een korte beschrijvende weergave besloten dat in beide steden de overgrote meerderheid van de jongeren positieve academische en professionele vooruitzichten koesteren, onderzochten we welke factoren hun toekomstperspectief beïnvloeden. In een poging om een bijdrage te leveren aan het bestaande verklarende onderzoek, beperkten we onze focus hier niet tot een studie van de relatie tussen het toekomstperspectief en de kwaliteit van de (pedagogische) relaties die jongeren in verschillende socialisatiecontexten – gezin, school en vriendengroep – ontwikkelen, maar onderzochten we ook de relatie met enkele fysieke en materiële omgevingsfactoren, resp. de subjectieve beleving van het gezinsinkomen en de gepercipieerde familiale welvaart en buurtkwaliteit. We maakten daartoe gebruik van multivariate regressieanalyses. In tegenstelling tot het gewicht dat aan de gezinsopvoeding wordt toegekend in de literatuur, illustreren onze bevindingen dat het primaire opvoedingsmilieu slechts in beperkte mate een rol speelt. Van alle opvoedingsgerelateerde variabelen opgenomen in onze studie blijkt enkel de mate van schoolse opvolging een rol te spelen: jongeren die meer ouderlijke stimulatie en betrokkenheid ervaren met betrekking tot hun schoolwerk, schatten hun academische en professionele toekomst beter in. De mate waarin jongeren hun moeder en vader als ‘responsief’ beleven of waarin ze het gevoel hebben dat hun ouders hen opvolgen, sorteren daarentegen geen significante invloed. Een tweede interessante bevinding betreft de vaststelling dat niet alleen de kwaliteit van de relaties die jongeren in verschillende socialisatiecontexten ontwikkelen hun toekomstige vooruitzichten beïnvloeden, maar dat ook niet-relationale en structurele kenmerken van die contexten belangrijk zijn. Naast de mate van schoolse opvolging en de kwaliteit van de relatie die jongeren onderhouden met leerkrachten en vrienden, vonden we ook effecten van het zelfbeeld, de schoolbeleving, het ouderlijke opleidingsniveau en de onderwijsvorm: jongeren met een lager zelfbeeld, en/of met een negatievere schoolbeleving, en/of waarvan beide ouders laagopgeleid zijn en/of die een bso-richting volgen, koesteren meer pessimistische vooruitzichten. We besloten hieruit dat (pedagogische) interventies die inzetten op de realisatie van optimistische en open toekomstoriëntaties aandacht moeten hebben voor zowel de relationele als niet-relationale en structurele kenmerken van de diverse socialisatiecontexten waarin jongeren zich ontwikkelen. Tot slot illustreren de resultaten uit dit onderzoek dat de onderzochte fysieke en materiële omgevingsfactoren een significante rol spelen: tieners die het gevoel hebben dat hun ouders eerder moeilijk rondkomen met het beschikbare gezinsinkomen, die weinig financiële welvaart ervaren en die meer overlast percipiëren in hun woonbuurt schatten hun latere academische en professionele carrière negatiever in. Hoewel die variabelen wel significant zijn, laten de analyses zien dat hun effecten klein zijn en dat hun verklarende bijdrage bijgevolg miniem is. We stelden echter dat dit niet betekent dat

contextfactoren geen rol spelen. Voortbouwend op bevindingen uit eerder onderzoek (zie Yeung et al., 2002) opperden we het vermoeden dat die beperkte verklarende bijdrage mogelijk te wijten is aan het feit dat (1) de invloed van omgevingsfactoren indirect verloopt via andere variabelen en (2) de gebruikte omgevingsfactoren subjectief van aard zijn. We besloten dat toekomstig onderzoek aangewezen is waarin de indirecte relatie tussen omgevingsfactoren en de toekomstige oriëntaties van jongeren verder uitgewerkt wordt en waarin gebruik gemaakt wordt van (meer) objectieve fysieke en materiële indicatoren.

5. Het subjectief welbevinden van Antwerpse en Gentse scholieren

Laura Jacobs en Diederik Cops

Deze bijdrage onderzoekt het subjectief welbevinden van jongeren die schoollopen in twee grootsteden, met name Antwerpen en Gent. Dit welbevinden wordt gemeten aan de hand van drie indicatoren, namelijk het zelfwaardegevoel, de levenstevredenheid en het toekomstperspectief. Algemeen gesproken rapporteren Antwerpse en Gentse jongeren een positief welbevinden, al valt op dat meisjes en jongeren uit het bso slechter in hun vel zitten en een negatiever toekomstperspectief rapporteren. Vervolgens is nagegaan hoe buurtgerelateerde kenmerken dit subjectief welbevinden beïnvloeden. Concreet is onderzocht hoe de aanwezigheid van overlast, de algemene buurtbeleving, de ervaren intolerantie ten aanzien van jongeren bij volwassen buurtbewoners en het samenleven met groepen van een andere etnisch-culturele afkomst het subjectief welbevinden beïnvloeden. Met name de algemene buurtbeleving en de overlastperceptie blijken in sterke mate samen te hangen met het subjectief welbevinden; Antwerpse en Gentse jongeren die de eigen buurt minder positief beleven en in sterke mate allerhande buurtproblemen ervaren, rapporteren een negatiever subjectief welbevinden. Het subjectief welbevinden van jongeren uit de grootstad is met andere woorden niet louter afhankelijk van microfactoren, als persoonlijkheids- en gezinsfactoren, maar ook invloeden uit de ruimere macrocontext en meer bepaald de leefwereld waarin deze jongeren zich vertoeven, blijken van tel te zijn. Daarom dienen buurtgebonden factoren ook een plaats te krijgen in de preventieve en curatieve interventies gericht op het bevorderen van het welbevinden van de grootstedelijke jeugd.

6. Het verenigingsleven van Gentse en Antwerpse scholieren

Tineke Van de Walle, Dries Cardoen en Lieve Bradt

In het hoofdstuk 'Het verenigingsleven van Gentse en Antwerpse scholieren' hebben we een beeld geschetst van de aanwezigheid van verschillende jeugdgroepen in het verenigingsleven. Dit hoofdstuk gaf een antwoord op volgende vragen: (1) welk aandeel van de Gentse en Antwerpse

jongeren is aanwezig in verenigingen, (2) in welke verenigingstypes treffen we welke jeugdgroepen aan en (3) in welke jeugdgroepen tellen we de meeste jongeren die buiten een vrijetijdsbeleid vallen dat zich enkel richt op (bestaande) verenigingen?

Uit de studie van de verenigingsparticipatie van Gentse en Antwerpse scholieren blijkt in eerste instantie dat er heel wat scholieren deelnemen aan het (ruime) verenigingsleven. Niet minder dan 63% van de bevroegde scholieren geeft aan dat zij (actief of passief) deelnemen in een vereniging; 67.8% in Gent en 59.1% in Antwerpen. Voor de meesten van hen is dit 'de sportvereniging'. Deze oefent overheen socio-demografische categorieën een sterke aantrekkingskracht uit. De top drie van populaire verenigingen in Gent en in Antwerpen wordt respectievelijk aangevuld door jeugdbewegingen, (amateur)kunstbeoefening en deeltijds kunstonderwijs.

De cijfers bevestigen vervolgens de in de literatuur vastgestelde verschillen in verenigingsparticipatie bij jongeren. Het blijkt dat vooral jongeren met laaggeschoolde ouders, jongeren uit gezinnen met een relatief lage materiële welvaart, oudere scholieren, jongeren van allochtone afkomst en (moslim)meisjes – ongeacht hun andere groepsaffiliaties – een grotere kans hebben om hun vrije tijd buiten het verenigingsleven door te brengen. Dit verklaart ook de verschillen tussen stadsjeugd en andere jeugd, tussen jongeren in Antwerpen en Gent en – deels – tussen jongeren uit de B-stroom en jongeren uit de A-stroom van het secundair onderwijs: in de steden (woonplaats), in Antwerpen (tegenover Gent) én in de B-stroom van het secundair onderwijs tellen we meer jongeren van allochtone afkomst, meer jongeren met laaggeschoolde ouders en meer jongeren uit gezinnen met een lage materiële welvaart.

We merken tot slot – en in lijn der verwachtingen – dat de algemene bevindingen betreffende verenigingsparticipatie niet gelden voor elk van de bevroegde verenigingstypes. Terwijl Gentse en Antwerpse jongeren uit maatschappelijk sterkere groepen duidelijk de meerderheid vormen in de populairste/grootste verenigingstypes, zijn zij ondervertegenwoordigd in allochtone verenigingen, jeugdwerkwijk, religieuze verenigingen en – afhankelijk van de categorisatie – ook in jeugdhuizen. Bovendien is het zo dat er verschillende (zelf)selectiecriteria spelen in de grote verenigingstypes. Het opleidingsniveau blijkt bijvoorbeeld een belangrijkere voorspeller van participatie in jeugd- en jongerenbewegingen dan in sportverenigingen, terwijl het omgekeerde waar is voor etnisch-culturele afkomst. In sportverenigingen en (kunst)amateuristische verenigingen registreren we een (tegengestelde) genderbias, terwijl deze in jeugd- en jongerenbewegingen enkel aanwezig is binnen de groep moslimjongeren, waarbij moslimmeisjes opvallend minder participeren dan jongens. Verder zijn er verschillen tussen het Antwerpse en Gentse verenigingsleven. Het ouderlijk opleidingsniveau is een belangrijkere voorspeller van verenigingsparticipatie in Gent dan in Antwerpen, terwijl het omgekeerde waar is voor afkomst. In Gent valt bovendien de relatief lage sportverenigingsparticipatie van Turkse scholieren op.

De JOP-monitor Antwerpen-Gent geeft dus een gedeeltelijke inzage in de diverse vrijetijdspatronen van Gentse en Antwerpse scholieren (beperkt tot de georganiseerde en groepsgerichte vrije tijd). De resultaten roepen op tot bijkomend onderzoek dat het inzicht verdiept in hoe we 'met het verenigingsleven' een grotere diversiteit van jongeren ontplooiingskansen kunnen bieden en in hoe we jongeren ook buiten het verenigingsleven kunnen ondersteunen. Dergelijk onderzoek – opgezet door onderzoekers of praktijk/beleid – moet vertrekken vanuit de eigen leefwereld van jongeren.

7. Korte nota over de verschillen in etnische vooroordelen in Brussel, Antwerpen en Gent

Mark Elchardus en Lilith Roggemans

8. Houding ten opzichte van Moslims en Joden in Antwerpen en Gent

Mark Elchardus

Hoofdstuk 8 gaat enerzijds over vooroordelen ten aanzien van moslims in onze samenleving en anderzijds over vooroordelen ten aanzien van joden die – zo blijkt – door moslimjongeren zelf vaak gekoesterd worden. Terwijl de opvattingen van ongeveer 10% van de niet-Moslimjongeren wijzen op antisemitisme is dat het geval voor bij de 45% van de Moslimjongeren. Zo duikt een echo van de Protocollen van de wijzen van Sion – “Joden willen alles domineren” – op bij 11% van de niet-Moslimjongeren en 45% van de Moslimjongeren. Het antisemitisme van de niet-Moslimjongeren wordt sterk in de hand gewerkt door traditionele opvattingen over homoseksualiteit en genderrelaties en door factoren die in het algemeen verbonden zijn met etnisch vooroordeel, zoals het hebben van laaggeschoolde ouders en het volgen van onderwijs in het beroepsonderwijs. Antisemitisme van niet-Moslimjongeren is ook merkkelijk hoger in Antwerpen dan in Gent, hoogstwaarschijnlijk ten gevolge van de zeer zichtbare aanwezigheid van een gemeenschap orthodoxe joden in Antwerpen.

Het antisemitisme van Moslimjongeren wordt ook sterk in de hand gewerkt door de traditionele opvattingen, maar is verder heel hoog ongeacht de sociaaleconomische situatie, het onderwijspeil van de ouders, de eigen onderwijsvorm, de samenstelling van de schoolbevolking en de stad waarin men woont. Hiermee wordt de vraag gesteld naar welke communicatie en socialisatieprocessen ertoe leiden dat antisemitisme zo sterk leeft onder de Moslimjongeren en een onderdeel lijkt te worden van de hedendaagse Moslimidentiteit.

Over de etnische vooroordelen van Moslims, die in het geval van antisemitisme heel groot blijken te zijn, was tot voor kort niets geweten. Dat is in grote mate het gevolg van de onzichtbaarheid van die groep, maar ook van de opvatting die sommige lijken te huldigen, dat slachtoffers van vooroordeel zelf geen vooroordelen kunnen hebben. Dat laatste is uiteraard onzin, maar de Moslimjongeren, een

belangrijke groep in onze steden, is wel degelijk het slachtoffer van vooroordelen. Het goede nieuws in dat verband is wel dat in de secundaire scholen in Antwerpen en Gent de groep die negatief staat tegenover Moslims merkkelijk kleiner is dan de groep die een positieve houding aanneemt. Men vindt bij een kwart tot een derde van de niet-Moslims uitgesproken negatieve houdingen tegenover Moslims, maar bij ongeveer 45% duidelijk positieve houdingen. Die vaststelling neemt echter niet weg dat de vooroordelen en de weerstand tegen Moslims groot is. Zo is 20% van de jongeren van oordeel dat Moslims hun geloof niet zouden mogen belijden in dit land en twijfelt 35% eraan of ze dat recht wel zouden mogen hebben. Anti-Moslimhoudingen zijn frequenter bij jongens dan bij meisjes, groter bij jongeren met laagopgeleide ouders en jongeren die beroepsopleiding volgen, lager bij vrijzinnige jongeren en hoger bij jongeren met een meer populaire mediavorkeur. Die effecten blijken echter allemaal onrechtstreeks te werken. Houdt men rekening met het traditionalisme van de opvattingen en de onveiligheidsgevoelens dan blijken enkel nog deze houdingen en het geslacht relevant. De sociale achtergrond, de eigen opleiding en die van de ouders en het mediagebruik hebben een invloed omdat ze een invloed hebben op het traditionalisme van de opvattingen en de onveiligheidsgevoelens. Jongeren die zich onveilig voelen en traditionele opvattingen huldigen, staan negatiever ten opzichte van hun Moslimmedeleerlingen. Wel blijkt dat als ze deze beter kunnen leren kennen op school, de negatieve houdingen afnemen.

9. Bruggen bouwen in Vlaamse grootsteden: op zoek naar verklaringen voor sociale afstanden tussen verschillende culturen bij Antwerpse en Gentse jongeren

Jessy Siongers

Gezien hun toenemende diversiteit voor steden als Antwerpen en Gent interessante locaties voor de studie van interetnische relaties. De meeste studies naar etnische relaties richten zich op de houdingen van autochtonen ten aanzien van allochtonen in het algemeen. De 'allochtoon' wordt niet gedifferentieerd en de houding van de allochtonen zelf tegenover de autochtonen alsook de houding van de verschillende etnische groepen binnen de groep van allochtonen tegenover elkaar vormt nooit het studieobject. Het gebruik van een maat voor sociale afstanden zoals in deze bijdrage laat dit wel toe. We bouwden daarbij verder op de analyses naar sociale afstanden bij Brusselse secundaire scholieren. Naast een algemene beschrijving van zowel reële als gewenste interetnische contacten bij zowel autochtone jongeren, allochtone niet-moslimjongeren als allochtone moslimjongeren, toetsten we of de sociale afstand die sommigen aannemen ten aanzien van andere culturen kon gerelateerd worden aan enerzijds hun mate van contacten met de andere groep en anderzijds een aantal culturele en levensbeschouwelijke eigenschappen.

In lijn met nagenoeg alle studies naar sociale afstanden tussen groepen (ook de Brusselse studie), vinden we ook bij Antwerpse en Gentse jongeren voor alle groepen die we onderscheiden dat de eigen groep de voorkeur geniet wanneer het sociale contacten betreft. Over de staart van de ordening bestaat er eveneens consensus. Bulgaren, Koerden en Roma Zigeuners genieten bij elk van de onderscheiden etnische groepen de laagste voorkeur. Bij moslimjongeren worden ook sociale relaties met Joden liefst beperkt behouden. In “Jong in Brussel” concludeerden we verder dat er in het Brusselse nog heel grote afstanden bestaan tussen de aanwezige culturen en dat ondanks de grote heterogeniteit naar etnische herkomst in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest jongeren nog steeds sterk gericht zijn op de eigen cultuur. Nu blijkt echter dat de sociale afstanden ten aanzien van andere culturen in het Antwerpse en het Gentse nog groter zijn dan deze in het Brusselse.

De analyses wijzen verder uit dat het werken aan meer verdraagzaamheid geen eenvoudige opgave is en weinig gediend is van een universele aanpak. De redenen waarom jongeren sociale afstand nemen van andere culturen en de mogelijkheden om sociale afstanden tussen culturen af te bouwen zijn verschillend voor autochtone en allochtone jongeren. Bij jongeren van Belgische origine kunnen opportuniteiten voor meer contact met andere culturen leiden tot meer begrip voor en het zich meer openstellen naar die andere culturen. Gemengde scholen en gemengde buurten dragen bij tot meer openheid en ook de actieve participatie in verenigingen kan dit bewerkstelligen. Bij moslimjongeren bieden deze contactmogelijkheden echter weinig tot geen soelaas. Alleen contact met de Nederlandse taal en bijgevolg ook de Nederlandstalige cultuur in het gezin of via het mediagebruik (bv. het kijken naar Nederlandstalige tv-programma's) leidt tot meer openheid naar West Europeanen. Naarmate jongeren meer Nederlandstalige media consumeren, gaan zij ook meer vertrouwd raken met de West-Europese cultuur. Naar sociale relaties toe, kunnen we aldus stellen dat een gemeenschappelijke taal overbrugt.

Tenslotte spelen culturele waarden en normen een belangrijke rol in het opbouwen van relaties. Dit geldt zowel voor jongeren van Belgische origine als moslimjongeren. Jongeren die zich sterk hechten aan traditionele ideologieën, stellen zich zeer moeilijk open voor vriendschappelijke relaties met andere culturen. Hun traditionele mensbeeld staat openheid naar andere culturen in de weg. Het wegwerken van traditioneel conservatisme om de kloof tussen culturen te dichten is voor het beleid evenwel een veel moeilijkere opgave.

10. Homofobie en genderongelijkheid

Lilith Roggemans

De gelijkheid van man en vrouw en de aanvaarding van homoseksualiteit vormen bij Antwerpse en Gentse jongeren uit het secundair onderwijs weinig stof tot discussie. Vrouwen worden door hen

beschouwd als evenwaardig aan mannen en de traditionele genderrolverdeling moet volgens hen plaats maken voor een egalitaire werkverdeling waarbij zowel het huishouden als het buitenshuis werken evenredig wordt verdeeld. Ook de idee dat homoseksuele mannen en vrouwen het leven mogen leiden dat ze zelf willen, dat ze mogen huwen en kinderen krijgen is wijd verspreid. Dit progressieve denkbeeld vertoont echter barsten wanneer we de verschillen tussen jongerengroepen bestuderen. Hieruit blijkt dat de ideeën van gelovige jongeren en meer bepaald moslimjongeren sterk afwijken van deze van de niet-gelovige jongeren. Gelovigen hechten erg veel belang aan de strikte scheiding der seksen, waarbij de vrouw een gehoorzame rol krijgt toebedeeld die sterk gericht is op het huishoudelijke en opvoedkundige werk, en de man de rol van kostverdiener. Genderoverschrijdend gedrag en homoseksuele relaties passen niet binnen dit traditionele wereldbeeld, strikt gelovige jongeren zetten zich hier dan ook erg sterk tegen af. Wanneer de maat die we construeerden voor traditionalisme, die gebaseerd is op genderongelijkheid, homofobie en aut, nader bestudeerd wordt, blijkt dat dit gendertraditionalisme versterkt wordt door onder andere hoge concentraties moslimjongeren op school. Ook het afwijzen van contacten met jongeren van een andere etnische afkomst of een ander geloof verhoudt zich in sterke mate met traditionalisme.

Deze analyses tonen aan dat het segregeren van etnische minderheden, in dit geval moslimjongeren, nefaste gevolgen hebben voor de aanvaarding van progressieve genderopvattingen. Aanvaarding van homoseksualiteit en de gelijkheid van man en vrouw kunnen pas echt ingang vinden in deze geloofsgemeenschap wanneer er wordt gestreefd naar een hoge culturele mix op de scholen, zowel op school- als op klasniveau. Ook dient meer aandacht geschonken te worden aan deze problematiek binnen de christelijke en islamitische godsdienstlessen.

11. Over overlast. De determinanten van overlastperceptie bij verschillende etnische groepen

Diederik Cops

Uit deze analyses blijkt alvast dat een brede reeks van individuele factoren een invloed heeft op de ervaren aanwezigheid van overlast in de eigen woonbuurt. De twee indicatoren van de sociale cohesie blijken sterk gerelateerd te zijn aan de perceptie van overlast: jongeren die minder tevreden zijn met de eigen buurt en die een sterkere intolerantie bij volwassen buurtbewoners ten aanzien van jongeren ervaren, rapporteren een hogere aanwezigheid van overlast. Het bevorderen van het aanwezige sociale vertrouwen in een buurt kan een belangrijke invloed uitoefenen op de overlastperceptie, waarbij zeker in het geval van jongeren de sociale contacten tussen jongeren en volwassenen een belangrijke rol vervullen. Opvallend is eveneens het verband tussen lidmaatschap van buurtverenigingen en de perceptie van overlast. Uit de analyses blijkt dat jongeren die meer frequent participeren aan buurtverenigingen ook significant meer overlast in de eigen woonbuurt

ervaren. Een mogelijke verklaring voor dit verband is dat jongeren die meer deelnemen aan activiteiten van verenigingen in de buurt, meer frequent in de openbare ruimte aanwezig zijn en vervolgens meer in contact komen met de bevroegde overlastfenomenen. Tot slot tonen de interactie-effecten aan dat er kwalitatieve verschillen bestaan naargelang de etnisch-religieuze achtergrond van de jongeren. Een belangrijk verschil werd met name vastgesteld met betrekking tot de invloed van de ervaren etnische samenstelling van de woonbuurt op de perceptie van overlast, waarvan vooral een effect uitgaat bij jongeren van Belgische afkomst. Het lijkt er dus op dat wanneer leden van de etnische meerderheid zich in hun onmiddellijke leefomgeving als een minderheid beschouwen, ze een hogere aanwezigheid van overlast rapporteren.

Een belangrijke implicatie is dat pogingen om de 'objectieve' overlast terug te dringen, zoals het ruimen van afval, graffiti, het herstellen van vernielingen en het verwijderen van drugdealers, daklozen en groepen rondhangende jongeren uit de publieke ruimte, niet automatisch zullen leiden tot een afname van de subjectief ervaren overlast. Er is immers geen één-op-één relatie tussen 'objectieve' overlast en de subjectieve perceptie ervan; andere factoren die te maken hebben met de individuele interpretatie en evaluatie van ambigue feiten in de publieke ruimte zijn van groter belang in dit proces. Op basis van deze bevindingen, lijkt het bijgevolg meer aan te raden om initiatieven te nemen met het oog op het versterken van het sociale vertrouwen in woonbuurten. Een sterke verbondenheid met de eigen woonbuurt en een positieve relatie tussen de verschillende generaties kan een dempende invloed hebben op de mate waarin respondenten overlast opmerken in de onmiddellijke leefomgeving.

12. Vriendschapsrelaties en delinquent gedrag. Op zoek naar modererende effecten bij Gentse en Antwerpse jongeren

Diederik Cops

Jongeren slechts in zeer beperkte mate deel uitmaken van homogene vriendengroepen wat betreft delinquent gedrag; het aantal respondenten dat respectievelijk aangaf dat geen enkele van hun vrienden of dat bijna al hun vrienden delinquent gedrag plegen, is beperkt. Uit de verdere analyses blijkt inderdaad dat naarmate jongeren meer delinquente peers hebben, er sprake is van meer delinquente groepsprocessen, ze zelf ook meer delicten rapporteren. Daarnaast bestaan er ook interactie-effecten bovenop deze hoofdeffecten. De invloeden van deze factoren op delinquent gedrag hangen bijgevolg ook samen in een complex samenspel. Een minder sterke aanwezigheid van delinquente groepsprocessen en een minder sterke tolerantie van geweld hangen niet enkel op zichzelf samen met een lagere prevalentie van delinquent gedrag, ze fungeren daarnaast eveneens als buffer voor de invloed die delinquente peers uitoefenen op het delinquent gedrag tijdens de

adolescentie. Tot slot zijn er ook verschillen tussen jongens en meisjes. Zo plegen jongens meer delinquentie, al is dit verschil afhankelijk van het type delict (kleiner voor eigendomsdelicten, groter voor persoonsdelicten). Daarnaast hebben jongens meer delinquente peers, ervaren ze meer peer pressure en zijn er meer delinquente groepsprocessen in hun peergroep. De invloed van deze factoren op delinquent gedrag speelt in sterkere mate bij meisjes dan bij jongens. Met name de invloed van delinquente peers en van delinquente groepsprocessen op delinquentie is meer uitgesproken bij meisjes.

Deze resultaten kunnen tot ook implicaties hebben voor de beleidsmatige reactie op en omgang met jeugddelinquentie, en dan vooral wat betreft de veronderstelde impact die 'slechte vrienden' en 'negatieve groepsdruk' hebben op het delinquente gedrag van adolescenten. Zo zou het een potentiële preventieve optie kunnen zijn om een grotere (ouderlijke) controle op jongeren uit te laten oefenen en de tijd die jongeren kunnen doorbrengen met vrienden in te perken, met als bedoeling delinquent gedrag te voorkomen. Een dergelijke optie lijkt echter als remedie erger te zijn dan de 'kwaal'. Zo heeft het verband tussen peers en delinquent gedrag geenszins een automatisch karakter en dient bovendien meer aandacht te gaan naar de tussenliggende mechanismen die in dit verband van belang zijn. Daarnaast negeert een dergelijke benadering de belangrijke positieve invloed die de peergroep (en het met vrienden tijd doorbrengen zonder formeel, volwassen toezicht) uitoefent op de psychosociale ontwikkeling tijdens de adolescentie. De sterke heterogeniteit van de peergroep op vlak van het delinquente gedrag van leeftijdsgenoten doet bovendien vermoeden dat het plegen van delinquent gedrag geen doorslaggevend kenmerk is in het kiezen van vrienden tijdens de adolescentie.

13. De aantrekkelijkheid van geweld en gewelddadig gedrag bij Antwerpse en Gentse jongeren

Evi Verdonck en Stefaan Pleysier

Vanuit diverse disciplines worden verschillende factoren aangevoerd om gewelddadig gedrag bij jongeren te verklaren, gaande van individuele eigenschappen en factoren binnen het gezin, de school en peercontext tot buurt- en maatschappelijke factoren. Deze exclusieve focus op extrinsieke factoren – factoren die buiten het geweld gelegen zijn – biedt echter geen adequate verklaring voor fysiek geweld gepleegd door jongeren. In hoofdstuk dertien werd de potentiële meerwaarde onderzocht van deze combinatie van extrinsieke factoren en de vergeten intrinsieke kant van geweld in de verklaring voor gewelddadig gedrag bij jongeren tussen 12 en 18 jaar in Antwerpen en Gent.

Uit de analyses bleek inderdaad de noodzaak tot het verder exploreren van de (houding ten aanzien van) 'geweld om het geweld zelf'. Het risico dat jongeren geweld plegen neemt af met de leeftijd, is groter voor jongens dan voor meisjes, groter voor leerlingen van het technisch en beroepsvoorbereidende onderwijs en groter bij jongeren van allochtone afkomst en moslimjongeren.

De meest opvallende bevinding is echter dat het plegen van geweld duidelijk samenhangt met een intrinsieke waardering voor geweld; bovenop alle andere verklaringen heeft deze intrinsieke waardering voor geweld een eigen verklarende kracht.

In het toekomstige criminologische onderzoek moet er bijgevolg oog zijn naar de oorzaken van geweld voor zowel extrinsieke als intrinsieke aspecten van dat geweld. Dit pleidooi kan breder worden opengetrokken tot een meer fundamentele aandacht voor de plaats van emoties in het sociaal-wetenschappelijke en criminologische onderzoek. Het etiologisch onderzoek naar geweld doet er goed aan om te streven naar de ontwikkeling van een theorie van geweld die bestaat uit een combinatie van determinisme en formalisme, en die op deze manier recht doet aan de werkelijkheid van geweld. Dit pleidooi heeft in potentie ook implicaties voor het beleid en de praktijk. In zover het bestaan van een intrinsieke waardering van geweld en het 'geweld om het geweld zelf' inderdaad niet langer ontkend kan worden, besluiten Kerbs en Jolley (2007) dat preventieve maatregelen en interventies ten aanzien van gewelddadig gedrag zich hiervan ook rekenschap dienen te geven. In hun aanbevelingen pleiten ze voor een aanpak waarbij kinderen en jongeren hun agressie, maar ook hun fascinatie voor en wil tot geweld, op een sociaal-geaccepteerde manier kunnen kanaliseren. Hierbij denken ze onder meer aan sport en spel, als een manier "towards filling students' desire for excitement while decreasing their desire to witness socially-unacceptable forms of aggression/violence" (Kerbs & Jolley, 2007: 24). Alhoewel kan worden gedebatteerd over het realistisch gehalte van deze of gelijkaardige voorstellen, toch is alvast één element in dit debat zeer waardevol. Onze maatschappij is een risicosamenleving waar veiligheid en controle een prominente en dwingende plaats innemen. In zo'n maatschappij dreigt elke vorm van onzekerheid en onduidelijkheid, zoals 'zinloos' geweld, te worden geëxcommuniceerd en door toedoen van dergelijke labels – 'zinloos', 'gek', 'psychopaat'... - worden zowel de daden als de dader buiten 'onze' maatschappij geplaatst. In een dergelijke context lijkt het echter eerder raadzaam om met onze fascinaties en angsten om te gaan, veel meer dan dat we ons ervan afsluiten; het is in dat opzicht verstandiger om het geweld om het geweld zelf, om de kick of de fun, te exploreren, te leren kennen en te begrijpen veel meer dan het op afstand te houden omdat dit te confronterend zou zijn voor een samenleving zoals de onze.

14. Terugblikkend op Antwerpen en Gent: besluit en aandachtspunten voor het beleid

Mark Elchardus (eindredactie)

Samenvattend hoofdstuk